

Агресията в училище – санкции и превенция.

Можем ли да работим с алтернативи на наказанието?

Позиция по темата за училищната агресия на Професионална общност за приобщаващо образование.*

Една от задачите, които сме си поставили като Професионална общност за приобщаващо образование е да обсъждаме и излагаме публично становища по актуални теми и въпроси, свързани с приобщаващото образование. Все по-често агресията в училище е обществена тема номер едно, но тя се коментира предимно назидателно и тенденциозно при появата на проблем. Убедени сме, че тя се нуждае от задълбочена, както експертна, така и широко обществена дискусия. Тази дискусия трябва да бъде първо на ниво принципи и ценности и едва след това на ниво мерки и процедури.

1. Агресията и мястото на училището в живота на децата

Училището е арена на взаимоотношенията между учениците. На тази арена те се учат как се постъпва в живота, кое е приемливо и кое не. Затова не можем да ограничаваме отговорността на училището до обсега на заснетото с камерите или до оградата на училищния двор. Децата търсят ролеви модели и намират голяма част от тях в училището. Ако едно дете не може да споделя вкъщи, училището остава единствената му алтернатива да намери отговори на въпросите си. Ако детето не намери надежден възрастен, който да е насреща, то ще бъде принудено да потърси съвет от връстниците си, които имат същия социален стаж и не могат да му дадат гледната точка на опита. Възрастният в ролята си на значим друг, на който може да се довери е безценен за детето, попаднало в проблемна ситуация. Затова важните въпроси са дали възрастните са готови да придружават децата в израстването, дали имат позиция за възпитанието им и как ги учат да се самоконтролират.

2. Дефинирането и реакциите на агресията

Все още всяка негативна проява се етиkira като „агресия“. Не се прави разлика между агресия, тормоз и инцидент. Няма и разбиране за това, че агресивното поведение е част от функционирането на всеки човек и в този смисъл не може да го победим окончателно, както често се говори. Не се прави разлика между

агресивно и хиперактивно дете. Не се търсят причините за агресията. А изясняването на състоянието и причините са ключът към намиране на решение.

Наказанието се възприема като изпитано средство от възрастните, но то носи след себе си редица негативни последици. Учителите обикновено не са готови да наблюдават и анализират всяко поведение. Те често казват „не съм психолог“, „не съм учил за това“, „няма утвърдени практики, от които да извлечем алтернатива на наказанието“.

Всяка промяна, независимо дали в нагласите, подходите или действията, отнема време, усилия и ресурс, но не бива да продължаваме да пребиваваме в удобно безсилие. Не можем да говорим за приобщаване и в същото време да говорим за санкции, това е законодателна безпомощност. Осъзнаваме ли моралния избор, който правим, вземайки решение да наказваме дете, което всъщност има нужда от помощ?

Дори в самата Наредба за приобщаващо образование¹ проблемното поведение се разглежда като отделна проява, на която да се отговори реактивно. Изначално липсва разбирането, че проблемното поведение е съпътствано често от душевни страдания. Те могат да бъдат отработени само чрез създаване на доверена връзка, в която страданието да бъде назовано.

Обръщаме внимание на чл. 41 от Наредбата, където мерките за преодоляване на проблемно поведение при децата са неадекватно градирани. Ако философията е в превенцията, не може мерките по превенцията да се явяват след редица предшестващи санкциониращи мерки.

Наказанието е реакция на даден инцидент, чието възпиращо въздействие е краткосрочно и унижително за личността. Идентифицирането на проблема, изследването на причините за него, разбирането, „влизането в обувките“ на „проблемното“ дете и последващата подкрепа изследват симптомите, помагат на детето и го насърчават да търси други начини за реакция на своя вътрешен и външен дискомфорт. Този подход създава условия „проблемното“ дете да бъде привлечено като партньор в решаването на проблема, а не като обект на наказание и съхранява неговото достойнство.

Алтернативата на наказанието е да помагаш. И въпросът за нас е не дали, а как

¹ Раздел IV Изграждане на позитивен организационен климат и на подходяща психологическа среда в детските градини, училищата и центрове за подкрепа за личностно развитие

помагаме. Само опознаването на детето позволява то да бъде разбрано и да му се помогне.

3. Различните агресори

В Наредбата за приобщаващо образование се говори само за агресия между деца. Има много случаи на агресия между учители и деца, в които агресорът е различен. Тези случаи не се документират и за тях не се води статистика.

Част от превенцията трябва да бъде разбирането, че възрастният със своето поведение е отговорен за моделите, които възпитава. Не може да изискваме от децата да притежават добродетели, които самите ние не демонстрираме спрямо тях и в тяхно присъствие.

Под проява на агресия следва да се разбира всяка агресивна проява между които и да е субекти в училищна среда. [Механизъмът за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище](#) изключва, че възрастният може да тормози дете. Този момент остава неясен и не може да се докаже.

Няма надеждни оповестени данни за училищната агресия. Без данни не е възможно да се планира превенция. Затова нашата общност предлага като първа стъпка да започнат да се събират данни за агресивните прояви, за да може да се направи задълбочен анализ.

Опазването на емоционалното здраве на децата трябва да се смята за неизменна част от държавната политика за образование и здравеопазване, както и да се провеждат целенасочени планови действия за осъзнатото му осигуряване от родители, училище, институции и общество.

4. Необходимите специалисти

Нужни ли са ни повече специалисти?. Да, но това не означава само ресурс за наемане на специалисти. По-важно е да има достатъчно на брой подготвени специалисти. По мнение на работещите в системата нито броят им, нито подготовката им са достатъчни. Необходима е държавна стратегия за това как и какви специалисти създаваме.

Освен специалистите, е важно да включим учителите, непедагогическия персонал и родителите. Учителят е този, които управлява отношенията в класа, но той трябва да е обучен за това. Една от причините учителите да не търсят своевременно психолог е, че те не разпознават динамиката на

взаимоотношенията в класа. Приоритетният фокус на училището върху академичните постижения negliжира изграждането на социални умения в учениците, което да им позволи да се превърнат в емоционално пълноценни хора с овладени реакции.

Не може за решаване на агресивните прояви да се разчита само на психолога, педагогическия съветник и ресурсния учител. Към страдащото „дете“ всеки в училище има ангажимент, включително и непедagogическият персонал. Психологът сам по себе си не може да бъде отговорен нито за превенцията, нито за интервенцията на дадено агресивно поведение. Той може да бъде инициатор и да предложи специфичните си знания и опит, но не може да бъде сам в процеса.

Тук е мястото да кажем отново, че възлагайки толкова отговорности на учителя е важно да имаме разработени политики не само за неговата квалификация и професионално развитие, но и за неговата емоционална подкрепа. Само подкрепеният учител може емоционално да подкрепя децата.

Колкото и специалисти да имаме, ако директорът не поеме инициативата за въвеждане и прилагане на промените, те няма да се осъществят.

5. Включването/ролята на децата

Един от най-мощните педагогически похвати за създаване на позитивна среда е въвлечането и овластяването на децата по отношение на средата, която обитават. Заслужава си да чуем техните мнения и разкази за това как усещат атмосферата в училище и да се замислим над предложенията, които дават. Заслужава си да предоставим повече възможности и отговорности на децата да организират пространството, което обитават. Но ние трябва да мислим как придружаваме децата без да контролираме, как възрастният овладява провокацията на децата. Те имат възможност да участват, ако са готови да носят отговорност. Само така ги учим осъзнато да предвиждат последиците от своите действия.

6. Включването/ролята на родителите

Смятаме, че всяко училище трябва да бъде насърчено да има работеща политика на приобщаване на родителите към своите ценности и визия. Родителите биха се превърнали от опоненти в партньори на учителите и училищното ръководство само когато са разбрали и приели предварително

правилата за това какво е приемливо и какво не както от страна на децата, така и от страна на самите родители.

7. Ролята на институциите

Искаме да обърнем внимание, че без междуинституционално взаимодействие трудно ще синхронизираме усилията си в полза на детето. Приветстваме МОН, ДАЗД и МТСП координирано да прилагат Държавния образователен стандарт за приобщаващо образование. Само така бихме постигнали пълноценна грижа за децата и учениците.

В заключение, като Професионална общност за приобщаващо образование бихме искали да заявим, че създаването на активно гражданско общество минава през формирането на личности чрез подкрепата на способностите на всеки индивид и зачитането на неговото достойнство и свобода на изява.

**[Професионалната общност за приобщаващо образование](#) е учредена на 10 февруари 2017 г. Замислена като неформално обединение на професионалисти в сферата на приобщаващото образование, организацията наброява над 40 членове – директори, учители, ресурсни учители, психолози, университетски преподаватели и училищни медиатори. Основен документ на Общността е нейният [Манифест](#), който синтезирано излага целите и принципите ѝ на работа. Център за приобщаващо образование има координационна функция и подпомага логистично дейностите на Общността.*